

A nevek besorolását az egyházi névcsoportokba (martirológiumi, ó- és újszövetségi nevek) főleg KARÁCSONY SÁNDOR ZSIGMOND: Személyneveink 1500–1800-ig. NytudÉrt. 28. Bp. 1961. alapján végeztem.

6. E két keresztnévet a középkori forrásanyag egybevonja.

7. Zárójelben a név gyakorisági pozíciószámát adom meg. L. a gyakorisági névlistákat.

B. GERGELY PIROSKA

„...a nevedről lehullik az ékezet...”¹

A tulajdonnevek azonosító funkciója nemcsak abban nyilvánul meg, hogy a név kimondásakor a beszélgetőpartnerek egyazon meghatározott megnevezetire gondolnak, hanem abban is, hogy személynév esetén a név viselője azonosulni képes a nevével: a legsajátabb, elvitathatatlan tulajdonának tekinti. Így van ez annak ellenére, hogy a vezetéknevünket örököljük, keresztnévünket pedig legtöbbször szüleinktől kapjuk, és a választásba nekünk nincs beleszólásunk. A véleményünket legfeljebb akkor nyilvánítjuk ki vele kapcsolatban, ha felnőtt korunkban a megváltoztatását határozzuk el. A nyelvi rendszer elemei közül tehát a nevek fejezik ki leginkább az egyén és a közösség identitását. Ez magyarázza azt, hogy A Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, amelyet 1996-ban fogadott el a Nyelvi Jogok Világkonferenciája, a III. szakaszban kizárólag a tulajdonnév-használat kérdéseivel foglalkozik. A 34. cikk tartalmazza a személynevekhez fűződő emberi jogokat. Megfogalmazása szerint „mindenkinek joga van, hogy saját nevét saját nyelvén minden területen használja, valamint, hogy neve más írásrendszerbe csak szükség esetén, a lehető legpontosabb fonetikai átírással” kerüljön át. A nyelvi, névhasználati jogok ilyenét való megfogalmazása a kisebbségi helyzetben élő népek, népcsoportok számára létfontosságú.

A határainkon túli magyarság névadásában közismert sajátosság, hogy szívesen adnak az államnyelvre lefordíthatatlan keresztnéveket, mert általában csak ezeket lehet magyar formában anyakönyvezni. Így magyarázható az *Ildikó*, *Réka*, *Attila*, *Csaba*, *Zoltán* stb. nevek divatja ezeken a területeken. Köztudott a Szlovákiában élő magyar lakosság (de nem csak az övék) ellenérzése a női nevek kötelező *-ová* végződésével kapcsolatban. A magyar nevek transliterálásból, majd a latin betűs írásrendszerre való újabb átírásból fakadó névferdülésére ausztriai adatközlőim esetében találtam példát. A Vajdaságból származó *Törköly* család neve így változott az írásképet tekintve *Terkelj*-re. Más esetben – nyilván az eredeti kiejtés védelmében – maga a név viselője változtat neve helyesírásán. A *Lovász* család neve alighanem ezért szerepel a kapucsengőjük mellett *Lowas* formában. A hasonló névalak-módosulások példasorát hosszan lehetne sorolni.

¹ A kutatást az OTKA T 013745 sz. pályázata tette lehetővé.

A keresztnévadás a kisebbségben és a diaszpórában élő népcsoportok körében a névadó generáció nyelvhasználatával, identitástudatával, az ő integrációjukkal, illetőleg asszimilációjuk kérdéskörével függ össze. Ennek ellenére míg az előbbinek bőséges irodalma van, az emigrációs magyarság nyelvhasználatának névtani vonatkozásaival a szakirodalomban nem találkoztam. A hiánynak több oka is lehet, de a téma kutatásának a speciális nehézségei bizonyára jelentős szerepet játszanak benne. A továbbiakban két plébánia anyakönyveiből származó adataim alapján adok ízelítőt ebből az anyagból, hogy a Bokor-beli jó barátot, Mező Bandit ezen valószínűtlen számú, ám kerek évfordulón névtani csemegével lepjem meg.

A felső-ausztriai magyar diaszpóra nyelvhasználatának vizsgálata kapcsán kezdtem meg linzi plébániákon a magyar menekültek keresztelési adatainak a gyűjtését.² Eddig négy plébánia névanyagát céduláztam ki, közülük három az egykori lágerek lakóinak lelki gondozását is ellátta, ezek közül az egyik, valamint a negyedik az ott élő magyarok pasztorizációjával ma is kapcsolatban van. Már az anyaggyűjtés első napján szembesültem azokkal a problémákkal, amelyek a gyűjtés során végigkísértek, és amelyek a körülmények folytán az egész anyagra – miként az egész vizsgált közösségre – jellemzőek. A vizsgálatnak ebben a szakaszában az elsődleges célom a felső-ausztriai magyar diaszpóra névadási szokásainak a vizsgálata volt. A gyűjtött anyag azonban ennél egyrészt szűkebb, mert csak a katolikus keresztelési adatokat tartalmazza, továbbá mert azok közül is csak a Felső-Ausztriában történt kereszteleseket – márpedig a ma itt élő második generáció jó része más tartományokban született –, másrészt az itt megkereszteltek közül sokan azóta máshol, többen nem is Európában, hanem például az Egyesült Államokban vagy Kanadában élnek. A kutatás körülményeiből fakad az anyag másik sajátossága. Az anyakönyveket a 40-es évek elejétől tekintetem át, a legkorábbi előfordulások 1942-ből valók. A magyar megkereszteltek adatai bennük a helyi lakossággal vegyesen fordulnak elő, de a későbbi, a lágerek anyagát tartalmazó oldalakon is vegyesen fordulnak elő az egész kelet-közép-európai térségből valamint a Balkánról származó menekültek és a kitelepített németek névanyagába ágyazva.

Bármennyire meglepőnek tűnhet, még annak a megállapítása is nem egyszer gondot okoz, hogy a szülők közül ki a magyar. A név alapján ez gyakran nem dönthető el: egy *Blum* vagy egy *Weiland* nevű budapesti születésű anyát magyarának legalább olyan valószínűséggel lehet tartani, mint németnek. A Monarchia migrációs viszonyai alapján magyarok leszármazottaival Ausztria bármely tartományában lehet számolni. Ők már – amint a munkám során többször tapasztaltam – csak a nevükben viselik a magyar származás emlékét. Így támadhat a kétely, hogy valóban magyar volt-e az az *Istwan* családnevű anya, aki Felső-Ausztriában született és a (nevelő)apja valószínűleg osztrák volt. Hasonló kérdést bármely második (harmadik) generációs apa, illetőleg anya esetén föl lehet tenni. A feldolgozás során magyarként kezeltem nemcsak azokat, akiknek a családneve magyar volt, hanem azokat is, akiknek az anyakönyvből kideríthetően az anyja viselt magyar nevet.

² Ezúton is köszönettel tartozom Msgr. Dr. Balogh Vince plébános úrnak, hogy nemcsak a saját plébániáján, hanem támogató levele segítségével további plébániákon is hozzáférhettem az anyakönyvekhez.

A kutatás egy korábbi fázisában szerzett ismereteim alapján egy *Kermendi* nevű jugoszláviai születésű apát dunai svábnak, egy *Gáspár* nevű anyát vendnek mondhatok, noha a neve alapján mindkettejüket magyarnak tartaná bárki. Vajon felhasználhatom-e ezeket az ismereteimet a családok nemzetiségi hovatartozásának a meghatározásakor, hiszen számtalan egyéb esetben nem rendelkezem megfelelő háttér-információval? Tekintve a burgenlandi magyarok rohamos nyelvcserejét századunk második felében, nem tudhatom, hogy az alsóöri *Horvath* nevű anyja, vagy egy ugyancsak *Horvath* nevű apa Felsőörből, a burgenlandi Schreibersdorfból, azaz Buglóból való *Sárközi* nevű apa vagy ugyanonnan egy *Károlyi* nevű anyja magyarnak tartotta-e magát. Minek vallhatta magát az a dávodai születésű, neve alapján német nemzetiségű házaspár, aki gyermekének az *Anna Rozika* nevet választotta? Számtalan olyan dolog, amelyről döntenet kellett a cédulázás pillanatában! Anélkül, hogy a problémát egyértelműen és megnyugtató módon meg tudnám válaszolni valamikor is, gyakorlati okokból ezekben az esetekben is magyarnak tekintettem a szülőket. Egy későbbi feldolgozásban azonban célszerű lesz az Ausztriában született magyar nevű (tehát második/harmadik generációs) szülők névválasztását az első generációsakéval összehasonlítani.

A lágerekben kezdettől fogva volt magyar pap, így a magyar gyerekek keresztelését többnyire ő végezte. Igaz, nem csak a magyar gyerekekét! Az anyakönyveket azonban túlnyomó részt nem a magyar pap, hanem német anyanyelvű személyek vezették. Ebből a tényből nem egy pontatlanság származik. Ennek a számlájára írandó az is, hogy például az Évák, Máriák, Péterek esetében nem lehet tudni, az ékezet hiánya vajon a szülők akaratát, vagy csupán az anyakönyv vezetőjének a német nyelvi beidegződését tükrözi-e.

A Herz Jesu plébánia 1945 után Linz egyik lágerének a lelki gondozását látta el. A legkorábbi magyar adattal 1942-ből találkoztam, magyar vonatkozású keresztelési adatai túlnyomó részt az 1945-től a 60-as évek közepéig terjedő időszakra esnek, 1966 után pedig már nem látszott érdemesnek az anyakönyvek áttekintése: magyar vonatkozású adattal ekkortól fogva csupán akkora valószínűséggel lehet számolni, mint bármelyik osztrák templomban. – A St. Anton plébánián az első magyar vonatkozású bejegyzés 1943-ból való, a következő 1948-ban történt, de ez az adat a Herz Jesu plébánia anyakönyvében is megtalálható. A további keresztelesek 1951-től napjainkig folyamatosak, a 60-as évek második felétől számuk ugrásszerűen megnő, és a névadási szokások egészen a gyűjtésem idejéig, 1998 novemberéig követhetők, tehát a két anyakönyv adatai időben kiegészítik egymást. A St. Anton plébánián tartják nyilván a Magyar Otthon kápolnájában a magyar lelkész által végzett kereszteleseket is. Ennek az osztrák plébániának magyar plébánosa van Msgr. Dr. Balogh Vince személyében, aki 1961 és 1971 között maga is a Magyar Otthonban volt lelkész. A 60-as években ő szervezte a ternbergi magyar gyermektáborokat, ahol a menekültek gyermekei nyaranta három hétig tanulhattak pedagógusok vezetésével magyarul, és a korosztályuknak megfelelő ismereteket szerezhettek magyar történelemből és földrajzból. Ez magyarázza, hogy az egykori gyerekek fiatal szülőként hozzá viszik saját gyermekeiket keresztelteni még akkor is, ha ők maguk már nem beszélnek magyarul.

Mindkét plébánián kereszteltek olyan nagyobb gyerekeket, illetőleg felnőtteket, akik évekkor korábban magyar nyelvterületen születtek. A Herz Jesu templomban 3, a St. Antonban 20 ilyen keresztelés volt. Ezeknek a névanyagát figyelmen kívül hagyom a továbbiakban, hiszen a névadás korábban, nem német nyelvterületen történt. A vizsgálat anyagát ezek alapján a Herz Jesu templomban 62, a St. Antonban 73 magyar vonatkozású keresztelés szolgáltatja.

A névanyag igen változatos. Ez megnyilvánul mind az írásváltozatok (pl. *Patrick ~ Patrik, Günter ~ Günther*), mind a névváltozatok gazdagságában – ebbe beleértve a különböző nyelvekre jellemző változatokat is (pl. *Victor ~ Viktor, Christopher ~ Christoph, Matthias ~ Mátyás, Jan ~ Hans ~ Johann ~ Johannes, Nikolaus ~ Miki, Wilhelm ~ William* stb.). Egységes kezelhetőségük érdekében a Ladó-féle Utónévkönyv (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971.) alapján lemmatizáltam a neveket, és ettől csak azokkal kapcsolatban tértem el, amelyeket az Utónévkönyv nem tartalmaz (pl. *Lorenz, Horst, Hannelore, Gerlinde* stb.).

A kereszteléskor kapott nevek közül 18 férfinév (*András, Antal, Attila, Edvárd, Ferenc, Günter, László, István, János, József, Mihály, Miklós, Péter, Reinhard, Richárd, Tamás, Tibor, Vilmos*) és 4 női név (*Anna, Brigitta, Magdaléna, Mária*) fordul elő mindkét plébánián, a többi név különbözik. Ez arra utal, hogy a lányok névviselése jóval változatosabb, mint a fiúké.

A megkereszteltek és a keresztségben adott nevek megoszlását a következő táblázat mutatja:

	Herz Jesu	St. Anton
fiú	32	44
lány	30	29
összesen	62	73
férfinév	38	42
női név	34	37
Összesen	72	79

A két templomban az egyértelműen magyar névadási szándékra utaló nevek: *Andras [!], Angyalka, Attila, Csilla, Dániel, Edit, Ella, Emőke, Éva, Ferenc, Floris [!], Gabriella, Gyöngyvér, Gyula, Hunor, Ildiko [!], Ilona, Imre [későbbi javítás Emmerich-ből], Jolán, József, Julianna, Marianna, Mátyás, Miki, Noemi [!], Péter, Tibor [két előfordulása közül az egyik későbbi javítás Tiburcius-ból], Zoltán, Zsolt*. Sajátos hibrid alak a *Sebastián* és a *Kristina*.

Több név arra utal, hogy a két nyelv azonos írású, vagy legfeljebb az ékezet meglétében, illetőleg hiányában különböző nevei (*Adam, Alexandra, Andrea, Angelika, Anna, Barbara, Beatrix, David, Edit, Erika, Erna, Eva, Evelin, Fabian, Johanna, Kornel, Magdalena, Maria, Nora, Peter, Regina, Richard, Robert, Viktor, Viktoria [!]*) igen alkalmasak a kettős beilleszkedés kifejezésére. Ezeket nevezem az összefoglaló táblázatban „semleges 1.” típusú neveknek. Voltaképpen hasonló célt szolgálhat a „semleges 2.” típusú, a magyarban meglévő nevek német megfelelőinek a választása is: *Alexander, Andreas, Annemarie, Anton, Beate, Bernadette, Brigitte, Christian, Christine, Christoph, Elisabeth, Ernst, Franz, Hans, Helene,*

Hermine, Jakob, Johann, Johannes, Josef, Judith, Juliane, Karl, Katharina, Karoline, Ladislaus, Ludwig, Matthias, Michael, Nikolaus, Paul, Rosa, Stefan, Stefanie, Theresia, Thomas, Wilhelm. Az ilyen nevek viselői (legalábbis magyar környezetben) a nevük magyar változatát használhatják. Egy *Julius* névre keresztelt, és ezt öntudattal viselő adatközlőm családi körben a *Gyuszi* névre hallgat.

A nevek egy része – még akkor is, ha némelyikük az Utónévkönyvben ajánlott, illetőleg elfogadható minősítéssel szerepel – aligha tagadhatóan a német névadás igényére utal: *Adolf, Albine, Alma, Arnold, Axel, Bettina, Eduard, Erwin, Georgina, Gerlinde, Gertrud ~ Gertrude, Günter ~ Günther, Hannelore, Harald, Hedwig, Helene, Helmut, Hildegard, Horst, Hubert, Ina, Ingrid, Karoline, Lorenz, Manuela, Norbert, Reinhardt, Renate, Roland, Sabine, Verena, Walter, Wenzeslaus, Wolfgang.* Mellettük a nem-magyar névadás igényét tükröző harmadik nyelvekre utaló elemek is előfordulnak: *Antonio, Beatrix, Claudia, Christopher, Dan, Danijela, Dominic, Dragan, Edward, Evelin, Gregory, Isabella, Jan, Jenny, Natascha, Patrick ~ Patrik, Patricia, René, Steven, Victor, Violetta, William, Wladimir, Zeljko.*

A szülők olykor a kettős keresztnévadás adta lehetőséget használják ki, hogy gyermekük német nyelvi beilleszkedésének, de magyar identitásának is keretet adjanak. Ilyen névpárok (olykor sorozatok) találhatók: *Gyula Andras Ferenc Günther Mária [!]; Helene Jolán; Johannes Péter; Attila Michael; Tibor Josef; Thomas Attila; Mátyás Helmut; Emőke Stefanie; Floris [!] Axel; Noemi [!] Victoria; Norbert Hunor; Dominic Peter Tibor; Verena Ilona Rosa* – voltaképpen még abban sem mutatkozik rendszer, hogy melyik név kerül az első, és melyik a második helyre.

A felsorolt neveket adó családok nemzetiségi megoszlását a következő táblázat mutatja:

Házasság	Herz Jesu	St. Anton
magyar	23	34
magyar–német	25	23
magyar–román	–	6
magyar–szerb	–	2
magyar–egyéb	3	1
házasságon kívül	11	7
Összesen	62	74

Ezek a családok gyermekeiknek az alábbi típusú neveket adták:

Névtípus	Első név		Második név	
	Herz Jesu	St. Anton	Herz Jesu	St. Anton
magyar	10	14	10	9
semleges 1.	12	12	10	11
semleges 2.	19	22	22	7
német	20	9	3	9
egyéb	1	16	1	5
Összesen	62	73	46	41

A névadásra jellemző tendenciák közül egyelőre a korábbi emigrációs csoport körében a német nevek előtérbe helyezése, a későbbi csoport esetében az egyéb nevek kedvelése szembeszökő. Az előbbi esetben a magyar családnéven szereplő dunai svábok vizsgálatba vonása, az utóbbiban a névdivat játszhat szerepet, de a kérdés még további vizsgálatot igényel. (A gyűjtést Wels magyar alapítású Szent István plébániáján és a linzi püspökségen szándékozom folytatni.) Elemzendő lesz majd az első névként adott keresztnévek jellege, és azoké, amelyeket második, harmadik névként adtak. Az első és a második (harmadik) generáció névadásának összehasonlítása tovább bővíti majd az indítékokra, de a generációváltás nyomán a nyelvhasználatot befolyásoló tudati, érzelmi tényezők alakulására vonatkozó ismereteket. Több tanulsággal fognak szolgálni a különböző okokra visszavezethető névváltoztatások is.

ZELLIGER ERZSÉBET

A koloni keresztnévek változó világa

J. SOLTÉSZ KATALIN ama megállapítása, hogy századunk második felében „A konzervatív falusi névzlés falát áttöri a névdivat” (1979: 137) Kolon mai névadási szokásaira is érvényes. Ennek következtében a község keresztnévrendszere napjainkban jóval tarkább, mint akár negyven éve volt. Az utóbbi évtizedek névadási szokásait a katolikus plébánia anyakönyvébe bejegyzett keresztnévek alapján ismertetem. 1971 és 1995 között 531 gyermek született, akik összesen 150-féle nevet viselnek, vagyis egy névre 3,54 gyermek jut. A 292 lánynak 79-féle nevet adtak, a 239 fiúnak pedig 71-et. A lányok keresztnéveinek átlaggyakorisága magasabb (3,69), mint a fiúké (3,36).

A nevek között megtalálhatók az elmúlt évszázadok közkedvelt keresztény (bibliai és martirologiumi) nevei (l. ÖRDÖG 1973: 56; KÁLMÁN 1989: 47) is, mint pl. az *Anna, Éva, Katalin, Mária, Veronika, Zsuzsanna* a női nevek közül, vagy az *András, Antal, Balázs, Ferenc, György, Imre, János, József, László, Mihály, Pál, Péter* a férfinevek közül.

E hagyományos nevek mellett azonban szép számban vannak olyanok is, amelyek ebben az időszakban jelentkeztek először a falu keresztnévállományában. A lány- és fiúnevek közül ilyenek a következők:

	Lánynevek	Fiúnevek
1971:	Ingrid, Ildikó, Jarmila, Tatjana	Marián, Róbert
1972:	Daniela, Henrietta, Klaudia, Martina, Zsanett	Lubomír, Radoslav, Roman
1973:	Sonja	0
1974	Angelika, Lívia, Regina	Arnold, Mário, Norbert, Richard, Valter, Zsolt